

A SZÓTÁRAK NAGYSÁGRENDI OSZTÁLYOZÁSÁRÓL ÉS ELNEVEZÉSÉRŐL*

1. A lexikográfusok legkésőbb a szótárkészítéskor, míg a szótárhasználók a céljaiknak megfelelő szótár kiválasztásánál szembesülnek a szótárak nagyságrendjének problematikájával. Így volt ez e sorok írójával is az új magyar–német és német–magyar nagyszótár munkálatai kapcsán.¹ Az említett kötetek végül is csaknem 200 ezer, illetve 140 ezer címszót tartalmaznak és a „nagyszótár” elnevezést kapták. Vannak kevesebb lemmával dolgozó nagyszótári munkálatok is, így pl. a most zajló német–finn nagyszótáré, melyet Helsinkiben Jarmo Korhonen német nyelvész professzor vezet. Ez utóbbiról Hartmut E. H. Lenk, az úgyszintén a finn fővárosban oktató germanista, egy konferencia-tudósítás keretében így számol be (Lenk 1998: 87): „A [...] tervezett új nagyszótár előreláthatólag megelégszik 100.000 lemmával.”² Felmerül a kérdés, mit is akart a cikkíró kifejezésre juttatni a „megelégszik” szóval: Vajon milyen „nagy” kell lennie egy nagyszótárnak, hogy ezt a nevet kiérdemlje? Ezen aspektusból szeretne e tanulmány a szótárak nagyságrendi osztályozásának és elnevezésének problémáival foglalkozni, hiszen ez a kérdésfelvetés több szempontból aktuális, mind a metalexikográfiai elmélet,³ mind a szótári munka gyakorlata számára. A kérdés összetettségének szemléltetése céljából először példaként a magyarországi szótári valóságra utalnék: a közelmúltban csaknem azonos időben, sőt ugyanannál a kiadónál, az Akadémiaiánál – bár különböző nyelvpárok vonatkozásában – nagyszótárnak keresztelt kiadványok jelentek meg, egyrészt mindössze 30 ezer (pl. Radácsy 1997), másrészt 200 ezer lemma terjedelemmel (pl. Halász/Földes/Uzonyi 1998a). Úgyszintén hazánkban – ráadásul azonos nyelvirányban – két szótár lát napvilágot lényegében megegyező címszószámmal, miközben az egyiket „kis-szótárnak” (Halász/Földes/Uzonyi 2000a),⁴ a másikat viszont már „kéziszótárnak” (Hessky 2000)⁵ nevezik. Más szóval: bő 30 ezer lemmát felölelő szótárakat hol kis-, hol kézi-, hol nagyszótárnak titulálnak.

Ebből az empirikus megfigyelésből kiindulva a következőkben számos kétnyelvű szótár példáján, melyeknek egyik nyelve a német, megvizsgáljuk, vajon az elnevezések a lexikográfiaiailag feldolgozott nyelvi anyag mennyiségének többé-kevésbé megbízható indikátorainak tekinthetők-e. Úgyszintén utánajárunk annak a kérdésnek, hogy az egyre gyakoribbá váló – a tapasztalatok birtokában azt is mondhatnánk: elburjánzó – különféle jelzők és deter-

* A tanulmány részben a 2000. március 30. és április 1. között a Helsinki Egyetemen rendezett nemzetközi lexikográfiai konferencián elhangzott előadás, részben a Pécsi Tudományegyetem Alkalmazott Nyelvészeti Doktori (PhD) Programján tartott kurzus anyagán alapszik.

¹ Vö: Halász/Földes/Uzonyi (1998a) és (1998b). A projekt metalexikográfiai koncepciójáról és gyakorlati lexikográfiai kérdéseiről egyik tanulmányunkban részletesen beszámoltunk: Földes/Uzonyi (1998).

² A nem magyar nyelvű idézetek fordítása a tanulmányban minden esetben tőlem származik: F. Cs.

³ A metalexikográfia fogalmáról és koncepciójáról vö. Wolaki (1997).

⁴ Vö a Halász/Földes/Uzonyi (2000b) szótárt is.

⁵ A kiadásának a *Deutschunterricht für Ungarn* (2000/1, 85. old.) c. szaklapban közzétett előzetes tájékoztatása alapján a kéziszótár kb. 35 ezer címszót tartalmaz.

minánsok mint „nagy szótár”, ill. „globális”, „univerzális” vagy „kompakt-szótár” stb. a szótárak tényleges terjedelmével korrelálnak-e és vajon, illetve mennyire kompatibilis az egyes lexikográfiai iskolák, illetve kiadók által használt terminológia. Itt számos tisztázni-való akad. Ezen gondolati keretben általánosabb érvényre törekedve a nagyságmegjelölések, illetve -osztályok problémái kerülnek a vizsgálat homlokterébe.

Eközben természetesen tudatában kell lennünk, hogy a címszók száma a szótárak volumenének – vagyis méretbesorolásának – csak egyik kritériuma (vö. Wiegand 1990: 2129). Így a lemmaszelekció kapcsán a lexikográfus számára rögtön két alapvető dilemma is felmerül: (a) mennyiségi szempontból hány címszót és (b) minőségi tekintetben melyeket vegye fel a szótárba. Hiszen kizárólag zárt korpusz esetében – mint pl. történeti szótáraknál – áll(hat) fenn valamiféle ideáltipikus lemmaszelekció azáltal, hogy a rendelkezésre álló forrásokat maradéktalanul kimeríthetjük, azaz kiértékelhetjük. Például Hannig (1995: VII) egyiptomi–német kéziszlótárában, amely alcímként „a fáraók nyelve (Kr. e. 2800–950)” kiegészítést viseli, viszonylag nyugodt lelkiismerettel kijelentette: „A kéziszlótár a második/harmadiktól a huszonegyedik dinasztiával bezárólag valamennyi ismert szó lehetőleg teljes gyűjteménye”.

A nagyságrendi besorolás kérdései – jelentőségük ellenére – az idevágó szakmai diskurzusban alig játszanak szerepet. Ugyan Schaefer (1987: 84) egyik monográfiájában egynyelvű speciális szótárak kapcsán érintőlegesen megjegyzi: „Feltehetően megoszlanak a vélemények arról, mi a nagy és mi a kis szótár”. Mindazonáltal az egyébiránt rendkívül átfogó és részletes nemzetközi „HSK”-sorozat nem kevésbé monumentális háromkötetes lexikográfiai kézikönyve (Hausmann/Reichmann/Wiegand/Zgusta 1989/1991) csak nagyon szórványosan és igen periférikusan utal a szótárak nagyságrendi osztályozására.

2. Először az egynyelvű lexikográfia vonatkozásában vizsgáljuk meg a nagyságrendi osztályozás kérdését. Legnagyobb német szótárnak kétségtelenül Grimmék (1971) 34-kötetes műve számít. Volumenének pontosabb meghatározása viszont a szakirodalomban számottevő ingadozást mutat. Sowinski (1974: 186) azt adta meg, hogy „körülbelül 500 000 német szóalakot hoz”. Schmidt (1985: 98) először úgy vélte: Grimmék opusa „több mint 500 000 címszót tartalmaz”,⁶ egy évvel később viszont álláspontját így pontosította: „valószínűleg több mint 400 000 címszót tartalmaz” (Schmidt 1986: 105).

Wiegand (1990: 2127) az egykötetes szótáraknál – szó szerint idézem – az alábbi nagyságrendi osztályokat különbözteti el:

- kis egykötetes: 35 000 címszóig
- közepes egykötetes: 35 000–70 000 címszóig
- nagy egykötetes: 70 000–100 000 címszóig
- nagyon nagy egykötetes: jóval több, mint 100 000 lemma.

Az egyik német speciális szótár esete a nagyságrend nézőpontjából különösen érdekes. Az NDK-beli német kiejtési szótár (Kollektiv 1974) fűlszövegében azt deklarálta, hogy „kb. 46 500 szót” tartalmaz. Ugyanazon mű 1982-es kiadását azonban már „A német kiejtés nagy szótára” címmel jelentették meg (Kollektiv/Krech 1982), amit az előszóban (5. old.) következőképpen indokoltak: „Az 1974-ben 'A német kiejtés szótára' címmel megjelent művet átdolgozása újonnan nyert ismeretekkel valamint számos fogalommal és névvel gazdagítja, úgy hogy a kiadó azt tartotta helyénvalónak, hogy ezt a kiadást első kiadásként 'A német kiejtés nagy szótára' címmel adja ki”. Fűlszövegében az áll, hogy „kb. 60 000 szót”

⁶ Ez a becslés Schmidtre történő hivatkozással Schaedernél (1987: 88) is felbukkan.

tartalmaz.⁷ Így felmerül részemről az a megvitatandó kérdés: lehetséges, hogy a „nagy szótár”, illetve a „nagyszótár” mágikus határa a szótárírók és/vagy a kiadók számára mintegy 60 ezer címszó körül húzódik? Ezt az óvatos feltételezést tűnik egyébként alátámasztani a Langenscheidt Kiadó igen sikeres német mint idegen nyelvi „nagyszótárának” (Götz/Haensch/Wellmann 1993) esete is, lévén, hogy hátsó borítója tanúbizonysága szerint „kerekén 66 000 címszót” kínál. Az már más lapra tartozik, hogy Bergenholtz/Meder (1998: 287) számításai szerint valójában sokkal kevesebbről, mindössze 33 ezer lemmáról van szó.

3. Kétnyelvű szótárak esetében ez a problematika még komplexebb módon jelentkezik. Magyarországon úgy Halász Előd szótárai óta (vö. Földes/Uzonyi 1998) a nagyságbesorolást illetően hármasság tagolás a jellemző: megkülönböztetünk kisszótárakat (20-30 ezer címszóval), kéziszo-tárakat (40-60 ezer címszóval) és nagyszótárakat (több mint 70 ezer címszóval). Hasonló felosztás elvben már volt ugyan Kelemen Bélánál is, de Halásznál ez lényegesen pregnánsabban figyelhető meg (vö. Fejér 1995: 25). Egyébiránt a munkamódszerek és a haladási irány a két lexikográfusnál eltérően alakultak, hiszen Kelemen zsebszótárát bővítette kéziszo-tárrá, majd „nagy kézi szótárrá” és végül nagyszótárrá, míg Halász először a nagyszótárakat jelentette meg és azok alapján munkálta ki kézi- és kisszótárakat. Meg kell viszont jegyeznünk azt is, hogy az 1952 óta forgalomban lévő nagyszótárain a „nagy” jelző a címben még nem szerepelt, a köteteket egyszerűen csak „szótárnak” nevezték. „Nagyszótárra” csak 1990-ben, illetve 1992-ben avanzáltak és akkor is csak a külső borítón, hiszen belül továbbra is a „szótár” megjelölés szerepelt. A többi nagyságrendnél sincs kikristályosodott hagyomány a megjelölésekre és alkalmazásukra vonatkozóan. A Halász-féle „kisszótárak” (Halász 1999a, 1999b) például a címlapon csak „szótár” megnevezésük, belül magyar nyelven már „kisszótárak”, ennek ellenére német elnevezésük viszont szimplán: „Wörterbuch”. A Black & White Kiadó szerző és hely feltüntetése nélküli (valószínű 1996-ban megjelent) ISBN 963-9064-16-5 számú kiadványa pedig külső borítója szerint „Magyar–német kéziszo-tár” kíván lenni, belső címlapján viszont „Magyar–német szótár”.

A nemzetközi lexikográfiai gyakorlat e vonatkozásban meglehetősen különbözően jár el: A bilingvis szótárakra az NDK-ban Schmidt szerint (1985: 98 és 1986: 105) az alábbi típusok voltak jellemzők:

- képes szótárak és zsebszótárak kb. 7-9 ezer címszóval
- zsebszótárak kb. 12 ezer címszóval
- középszótárak kb. 25 ezer címszóval
- középnagy-szótárak kb. 35-40 ezer címszóval
- nagyszótárak kb. 50-200 ezer címszóval.

Hausmann (1990: 2988) a német–spanyol és spanyol–német lexikográfia viszonylatában három „nagyságkategóriát” különböztet meg: nagyszótárakat, kéziszo-tárakat és zsebszótárakat. Czochralski (1990: 3063 f.) a lengyelországi lexikográfiában az alábbi típusokat állapítja meg:

- nagy szótárak (vagy tudományos szótárak) 120-200 ezer lemmával
- kéziszo-tárak 50-70 ezer lemmával
- kis szótárak 20-25 ezer lemmával
- zsebszótárak 10-15 ezer lemmával
- minimális szótárak 5 ezer lemmával.

⁷ Jóval ritkábban ugyan, de a fordított irányú tendencia is előfordul, pl. hogy Wahrignak (1966) az eredetileg „A nagy német szótár” nevet viselő lexikográfiai publikációja 1973 óta a „nagy” jelző nélkül jelenik meg (vö. Wahrig 1973).

4. A következőkben olyan kétnyelvű szótárak anyagán, amelyekben az egyik nyelv a német, felvázoljuk az elterjedtebb szótárelnevezések spektrumát a lemma-kapacitáshoz viszonyítva – természetesen a teljesség igénye nélkül.

- liliput-szótár (pl. Langenscheidt-Redaktion 1997a)
- miniszótár (pl. Brockmeier 1999)
- kis szótár (pl. Dudenredaktion/Oxford University Press 1993)
- zsebszótár (pl. Messinger/Türck 1998)
- globális szótár (pl. Klausmann-Molter 1997)
- kézisztár (pl. Brough 1998a)
- részletes kézisztár (pl. Georges 1913/1918)
- nagy kézisztár (pl. Hannig 1995)
- standard-kézisztár (pl. Huang 1957)
- kompakt-szótár (pl. Weis 1997a)
- kompakt-szótár minden esetre (pl. Weis 1997b)
- standard-szótár (pl. Schnorr 1995)
- univerzális szótár (pl. Brockmeier 1995)
- nagyszótár (pl. Messinger/Langenscheidt-Redaktion 1995)⁸
- nagyszótár szakértők és az egyetem számára (pl. Chassard 1998)
- nagy szótár (pl. Juncker-Verlag [é.n.])
- a nagy szótár (pl. Buch und Zeit Verlag 1999)
- új nagy szótár (pl. Compact-Verlag 1999)
- az új nagy szótár (pl. szerző nélk. é.n.)
- enciklopedikus szótár (pl. Springer 1992)
- praxisszótár (pl. Karagiannakis 1994)
- praxisszótár plusz (pl. Schnorr 1998a)
- továbbképzési szótár (pl. Schnorr 1998b)
- útisztár (pl. Langenscheidt-Redaktion 1997c)
- eurosztár (pl. Langenscheidt-Redaktion 1996)⁹
- millenium-szótár (pl. Langenscheidt-Redaktion 2000a)
- Power Dictionary (pl. Langenscheidt-Redaktion 1997b)
- iskolai szótár (pl. Stowasser 1994)
- Easy iskolai szótár (pl. Kopleck 1998)
- nagy iskolai szótár (pl. Brough 1998b)
- iskolai- és kézisztár (pl. Gewoll 1997)
- diáksztár (pl. Weis 1997c)
- szuper diáksztár (pl. Langenscheidt-Redaktion 2000b).

Természetesen létezik számos további elnevezés is. Így például magyarul kedvesen cseng a XX. század eleji „dióhéj-szótár” (Sávolgy 1912) cím. Ezzel visszatérve a magyarországi szótári projektekhez: nagyszótárainkat (Halász/Földes/Uzonyi 1998a és 1998b) a jövőben két változatban tervezzük kiadni; az igényesebb kivitelű változatot „Német-magyar klasszi-

⁸ Csak a kuriózum kedvéért említem meg lábjegyzetként Kramer (1724) nagyszótárának szépen – és mai szemmel nyilván kissé furcsán – hangzó önnevezését: „Das herrlich grosse deutsch-italianische Dictionarium, oder Wort- und Red-Arten-Schatz der unvergleichlichen hoch-teutschen Grund- und Haupt-Sprache”.

⁹ A Langenscheidt és az Akadémiai Kiadó kooperációjaként Magyarországon is van már „eurosztár” (lásd: Willmann/Worsch/Dorogman 1997).

kus nagyszótárnak”, illetve „Magyar–német klasszikus nagyszótárnak” fogjuk hívni. Ezzel újabb névváltozat születik.

Különböző szótárak és elnevezéseiknek az áttekintése számos divergencia felismerését és több tanulságos következtetés levonását tette lehetővé. Így először is szembetűnik, milyen nagy az egyes típusokon belüli mennyiségi szórás. Például Schnorr (1997) standard-szótára a Pons sorozatban számításaim szerint ca. 11 ezer lemmát tartalmaz, míg a Duden/Oxford sorozat standard-szótára mintegy negyvenezres címszóállományt kínál (Dudenredaktion/Oxford University Press 1998). Vágy Sandoval (1998) nagyszótára csupán 29 ezer lemmát hoz, mialatt a mi nagyszótárunk (Halász/Földes/Uzonyi 1998a) megközelítőleg 200 ezer lemmát fog át.¹⁰ Sőt találunk több olyan ún. „nagy szótárt”, amely csak alig több mint 10 ezer címszót tud felmutatni (pl. Compact-Verlag 1999). Első megközelítésben akár nyelvspecifikus jelenséget is sejtethetünk e mögött, ha azt feltételezzük, hogy azon bilingvis szótárakat, amelyekben a némethez célnyelvként ritkábbnak számító nyelv csatlakozik, alacsonyabb lemma-szám jellemez – pl. az Indonéz–német/német–indonéz univerzális szótár (Adiwimarta/Darmojuwono/Soeprapto-Hastrich 1997) mindössze 8500 szócíkkel – mint ugyanazon osztály azon szótárait, amelyekben a német ismertebb és lexicográfiaiailag jobban feldolgozott nyelvekkel (pl. a franciával) szerepel, hiszen mondjuk Brockmeier (1995) ilyen univerzális szótára kb. 30 ezer szócikket tár az olvasó elé. Azonban vizsgálataim tanúbizonysága szerint ez a kezdeti feltevés nem állja meg a helyét, hiszen pl. Freese/Krüger/Wolters (1998) Német–angol/angol–német univerzális szótára jóval kevesebb, vagyis csak 12 ezer lemmát tartalmaz.

Problematiskus továbbá, hogy sok esetben nem egyértelmű, hogy az elnevezések a nagyságrendre vonatkoznak vagy a szótár funkciójára kívánnak utalni, pl. a praxisszótárak, útszótárak stb. esetében. Még nagyobb zavart okoz, hogy az egyes – akár igen prominens – kiadók nagyságbesorolási osztályozása nem csak, hogy lényegesen eltér egymástól, hanem gyakran korántsem kompatibilisek egymással. A Dudennél a kb. 40 ezer lemmát felvonultató angol standard-szótár (Dudenredaktion/Oxford University Press 1998) a lemma-kapacitás tekintetében sokkal nagyobb, mint a kompakt-szótár (Dudenredaktion/Oxford University Press 1992) 19 400 címszavával (Dudenredaktion/Oxford University Press 1992). A Pons-sorozatban ez éppen fordítva van, a standard-szótár kb. 16 ezres címszóállományával (Schnorr 1995) jóval kisebb, mint a kompakt-szótár (Weis 1997a) kb. 32 ezer lemmájával. Vagy a kompakt-szótár a Pons-sorozatban nagyobb, mint a zsebszótár (Weis 1997a, ill. Köstler 1995), míg a Bertelsmann kiadónál éppen fordított viszony áll fenn (vö. Lexikon-Institut Bertelsmann 1998 és 1994). Hogy milyen kevésbé informatív az elnevezések, azt az is mutatja, hogy a korrelációk egy és ugyanazon kiadón belül, sőt egy és ugyanazon nyelvpárnál sem konzekvensek: a Dudennél német–angol nyelvirányban a lemma-állományt tekintve a kompakt-szótár a nagyobb (Dudenredaktion/Oxford University Press 1992), angol–német relációban viszont a kis szótár (Dudenredaktion/Oxford University Press 1993).

Az elvégzett vizsgálat azt valószínűsíti, hogy a részben igen fantáziadús címek kevésbé lexicográfiai okokból, mint inkább kiadói gazdasági megfontolásból burjánzanak. Hiszen

¹⁰ A szótárak önmeghatározásai időként jócskán megbízhatatlanok. Például Terrell/Schnorr/Morris/Breitsprecher (1997) nagyszótára „több mint 280 000 címszót és kifejezést valamint kereken 460 000 fordítást” ígér, míg tulajdonképpeni lemma-mennyisége számításaim alapján nem éri el az 50 ezret sem. Másrészt itt-ott akad olyan terjedelmes mű is, mint Kurschat (1968-1973) litván–német szótára, amely több mint 100 ezer lemmát tartalmaz és mégsem tart igényt a „nagyszótár” besorolásra.

sok hangzatos nevű opus csupán más szótárak variánsainak bizonyul. Így a Langenscheidt kiadó millenium-szótára (Langenscheidt-Redaktion 2000a) az 5. oldalon elismeri, hogy „a zsebszótár aktuális verziójának az évezredfordulóhoz kapcsolódó reprezentatív függelékkel bővített különkiadása.”¹¹ Langenscheidt német–angol nagy iskolai szótára (Brough 1998b) – az „angol levelek” függelék kivételével – úgyszintén tartalmilag azonos Langenscheidt német–angol kéziszótárával (Brough 1998a). A Pons-sorozatban is találkozni ilyen jelenségekkel. A „kompakt-szótár minden esetre” (Weis 1997b) teljesen megegyező a síma „kompakt-szótárral” (Weis 1997a), anélkül, hogy erről az illető kötetekben említés történne. De ez még nem minden: a Pons-diákszótár (Weis 1997c) is gyakorlatilag azonos mind a kettővel, itt azonban egy apró utalás megemlíti: „Ez a szótár a szótárhasználati gyakorlatokat tartalmazó függelék kivételével tartalmilag megegyezik a Pons angol kompakt-szótárral”. További hasonló példákat csaknem tetszőleges számban lehetne hozni.

Néhány kiadó tehát odáig elmegy, hogy még arra sem utal semmilyen módon, ha két vagy több szótára százszázalékosan megegyezik egymással. Így pl. Sandoval (1997) és (1998) nem teljesen azonos címe ellenére mégis azonos tartalmú szótárában mindössze az előszó mutat apró eltérést. Egyes kiadók vállalkozói merészségéről – és az elnevezések megbízhatatlanságáról – tanúskodik, hogy nem ritkán olyan szótárak is, melyek különböző nagyságrendekhez, sőt típusokhoz tartoznak, különböző név alatt minden kommentár nélkül tartalmilag azonosak, pl. Schulze (1998) „nagy szótára”, Juncker-Verlag (é.n.) „nagy szótára” és a Langenscheidt-Redaktion (1996) euroszótára. De mind Schulze, mind a Juncker-Verlag kiadványánál kilóg a lóláb, hiszen mindkettőben mindjárt az előszó több helyen „euroszótárt” emleget. Ez a gyakorlat azonban természetesen nemcsak Németországra jellemző, így hozható példa a lengyelországi lexikográfiából is: Grucza „német–lengyel és lengyel–német iskolai szótára” (1999a) tartalmában, előszavában, függelékében, sőt tipográfiájában és tördelésében is száz százalékosan megegyezik a „praktikus német–lengyel és lengyel–német szótárral” (Grucza 1999b), bár erre semmiféle utalás nem történik.

5. A szótárak analitikus vizsgálata során világossá vált: a szótárpiacon – részben szándékosan előidézett, részben spontán kialakult – terminológiai káosz uralkodik. Ebben a zavaros helyzetben, amely megítélésem szerint etikai kérdéseket is felvet, a szótártani kutatásoknak a lexikográfia és a kömmersz közötti erőterében iránymutató impulzusokat és koncepcionális javaslatokat (pl. átgondolt kritériumokat) kellene kimunkálnia mind az egynyelvű, mind a kétnyelvű szótárírásban. Persze tisztában kell lenni azzal a korlátozó ténnyel is, hogy a szaktudomány természetesen nem diktálhat a haszonelvűségre berendezkedett és ennek megfelelően motivált könyvkiadóknak. Következésképpen csak olyan instruktív ösztönzésekről lehet szó, melyek alkalmasak arra, hogy átültessék őket a gyakorlatba. Nem utolsósorban azért is, mert a szótárhasználók számára a kvantitatív szempontok (pl. „nagyszótár” vagy csak „kéziszótár”) lényeges szerepet játszanak valamely szótár melletti döntésben. Ezenkívül a nagyságrend vonatkozásában a terminológiai kérdések kellő tisztázása a metalexikográfiai párbeszéd számára is fontos. Vagyis itt sürgősen cselekedni kell.

¹¹ Vö. jelenleg Messinger/Türk (1998) zsebszótárát.

Irodalom

- Bergenholtz, Henning/Meder, Gregor (1998): Die äußere Selektion in Langenscheidts Großwörterbuch deutsch als Fremdsprache. In: Wiegand, Herbert Ernst (Hrsg.): Perspektiven der pädagogischen Lexikographie des Deutschen. Untersuchungen anhand von „Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache“. Tübingen: Niemeyer (Lexicographica; Series Maior; 86). p. 285–296.
- Czochralski, Jan A. (1990): Die zweisprachige Lexikographie mit Polnisch. In: Hausmann, Franz Josef/Reichmann, Oskar/Wiegand, Herbert Ernst/Zgusta, Ladislav (Hrsg.): Wörterbücher. Dictionaries. Dictionnaires. Ein Internationales Handbuch zur Lexikographie. Zweiter Teilband. Berlin/New York: de Gruyter (HSK; 5.2). p. 3061–3068.
- Fejér, Rita (1995): Zur Geschichte der deutsch-ungarischen und ungarisch-deutschen Lexikographie. Von der Jahrhundertwende bis zum Ende des Zweiten Weltkriegs. Tübingen: Niemeyer (Lexicographica. Series Maior; 60).
- Földes, Csaba/Uzonyi, Pál (1998): Magyar–német és német–magyar nagyszótárak: helyzetkép és tervek. In: Magyar nyelv 44. p. 503–512.
- Georges, Karl Ernst (1913/1918): Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch. Aus den Quellen zusammengetragen und mit bes. Bezugnahme auf Synonymik und Antiquitäten unter Berücksichtigung der besten Hilfsmittel ausgearbeitet von Karl Ernst. Achte verb. u. vermehrte Aufl. von Heinrich Georges. 2 Bde. Hannover/Leipzig: Hahnsche Buchhandlung.
- Hausmann, Franz Josef (1990): Die zweisprachige Lexikographie Spanisch-Deutsch, Deutsch-Spanisch. In: Hausmann, Franz Josef/Reichmann, Oskar/Wiegand, Herbert Ernst/Zgusta, Ladislav (Hrsg.): Wörterbücher. Dictionaries. Dictionnaires. Ein Internationales Handbuch zur Lexikographie. Zweiter Teilband. Berlin/New York: de Gruyter (HSK; 5.2). p. 2987–2991.
- Hausmann, Franz Josef/Reichmann, Oskar/Wiegand, Herbert Ernst/Zgusta, Ladislav (Hrsg.) (1989/1991): Wörterbücher. Dictionaries. Dictionnaires. Ein Internationales Handbuch zur Lexikographie. Zweiter Teilband. Berlin/New York: de Gruyter (HSK; 5.2).
- Lenk, Hartmut E.H. (1998): 3. finnische Germanistentriennale, 27.–28.3.1998 in Jyväskylä. In: Zeitschrift für germanistische Linguistik 26. p. 87–89.
- Schaefer, Burkhard (1987): Germanistische Lexikographie. Tübingen: Niemeyer (Lexicographica, Series Maior; 21).
- Schmidt, Hartmut (1985): Untersuchungen zu konzeptionellen Problemen der historischen Lexikographie. (Bedeutungen, Definitionen, Stichwortlisten, Aussagebereich). Berlin: Akad. d. Wiss. d. DDR, Zlfs. (Linguistische Studien, A/134).
- Schmidt, Hartmut (1986): Wörterbuchprobleme. Untersuchungen zu konzeptionellen Fragen der historischen Lexikographie. Tübingen: Niemeyer (RGL; 65).
- Sowinski, Bernhard (1974): Grundlagen des Studiums der Germanistik. I. Sprachwissenschaft. 2. überarb. Aufl. Köln/Wien: Böhlau (Böhlau Studien-Bücher).
- Wiegand, Herbert Ernst (1990): Die deutsche Lexikographie der Gegenwart. In: Hausmann, Franz Josef/Reichmann, Oskar/Wiegand, Herbert Ernst/Zgusta, Ladislav (Hrsg.): Wörterbücher. Dictionaries. Dictionnaires. Ein Internationales Handbuch zur Lexikographie. Zweiter Teilband. Berlin/New York: de Gruyter (HSK; 5.2). p. 2100–2246.
- Wolski, Werner (1997): Die Fachsprache der Metalexikographie. In: Konerding, Klaus-Peter/Lehr, Andrea (Hrsg.): Linguistische Theorie und lexikographische Praxis. Symposiumsvorträge, Heidelberg 1996. Tübingen: Niemeyer (Lexicographica; Series Maior; 82). p. 219–228.

Források

- Adiwimarta, Sri Sukes/Darmojuwono, Setiawati/Soeprapto-Hastrich, Elisabeth (Bearb.) (1997): Langenscheidts Universal-Wörterbuch Indonesisch. Indonesisch-Deutsch/Deutsch-Indonesisch. Völlige Neuentwicklung. Berlin/München/Wien/Zürich/New York: Langenscheidt.

- Brockmeier, Ralf (Gesamtlgt.) (1995): Larousse-Bertelsmann Universalwörterbuch Französisch. Französisch-Deutsch/Deutsch-Französisch. Paris: Larousse/Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag.
- Brockmeier, Ralf (Red.) (1999): Langenscheidts Miniwörterbuch Französisch-Deutsch/Deutsch-Französisch. Berlin/München/Wien/Zürich/New York: Langenscheidt.
- Brough, Sonia (1998a): Langenscheidts Handwörterbuch Englisch. Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. 1996 überarbeitet von der Langenscheidt-Redaktion. 4. Aufl. Berlin/München/Wien/Zürich/New York: Langenscheidt.
- Brough, Sonia (1998b): Langenscheidts Großes Schulwörterbuch Deutsch-Englisch. Neubearbeitung 1996. 4. Aufl. Berlin/München/Wien/Zürich/New York: Langenscheidt.
- Buch und Zeit Verlag (1999): Das große Wörterbuch Französisch. Französisch-Deutsch/Deutsch-Französisch. Köln: Buch und Zeit Verlag.
- Chassard, Jean (1998): Pons-Großwörterbuch für Experten und Universität. Französisch-Deutsch/Deutsch-Französisch. Übers. u. Bearb. des franz. Ausgangstextes für das Deutsche: Marianne Fischmann-Chantard. Deutsch-Französisch. 1. Aufl., 2. Nachdr. Stuttgart/Düsseldorf/Leipzig: Klett.
- Compact-Verlag (1999): Neues großes Wörterbuch Französisch. Französisch-Deutsch/Deutsch-Französisch. München: Compact Verlag (Trautwein Wörterbuch-Edition).
- Dudenredaktion/Oxford University Press (Hrsg.) (1992): Duden/Oxford. Kompaktwörterbuch Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. Bearbeitung Michael Clark (u. a.). Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Bibl. Inst.
- Dudenredaktion/Oxford University Press (Hrsg.) (1993): Duden/Oxford. Kleines Wörterbuch Deutsch-Englisch/Englisch-Deutsch. Red. Bearbeitung Gunhild Prowe und Jill Schneider. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Bibl. Inst.
- Dudenredaktion/Oxford University Press (Hrsg.) (1998): Duden-Oxford-Standardwörterbuch Englisch. Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. Red. Bearb.: Olaf Thyen (u. a.). 2., neu bearb. u. erw. Aufl. Mannheim/Wien/Zürich: Dudenverlag.
- Freese, Holger/Krüger, Helga/Wolters, Brigitte (Bearb.) (1998): Langenscheidts Universalwörterbuch Englisch. Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. Neubearbeitung. 5. Aufl. Langenscheidt.
- Gewoll, Wilhelm (1997): Griechisch-deutsches Schul- und Handwörterbuch. 9. Aufl. Durchges. u. erw. Aufl. von Karl Vretska. Mit einer Einführung in die Sprachgeschichte von Heinz Kronasser. München: R. Oldenbourg. Nachdruck.
- Götz, Dieter/Haensch, Günther/Wellmann, Hans (Hrsg.) (1993): Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. Berlin/München/Leipzig/Wien/Zürich/New York: Langenscheidt.
- Grimm, Jacob und Wilhelm (1971): Deutsches Wörterbuch. Fotomechan. Nachdr. der Erstausg. Leipzig, 1854–1971. München: Dt. Taschenbuch-Verl. (dtv; 59045).
- Grucza, Sambor (1999a): Słownik niemiecko-polski, polsko-niemiecki. Warszawa: Graf-Punkt.
- Grucza, Sambor (1999b): Praktyczny słownik niemiecko-polski, polsko-niemiecki. Warszawa: Graf-Punkt.
- Halász, Előd (1999a): Magyar–német kyszótár. Ungarisch-Deutsches Wörterbuch. 18. átdol. és bőv. kiad. vált. utánnny. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Halász, Előd (1999b): Német–magyar kyszótár. Deutsch-Ungarisches Wörterbuch. 18. átdol. és bőv. kiad. vált. utánnny. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Halász, Előd/Földes, Csaba/Uzonyi, Pál (1998a): Német–magyar nagyszótár. Deutsch-Ungarisches Großwörterbuch. Budapest: Akadémiai Kiadó + Sonderausgabe 2000: Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch-Ungarisch.
- Halász, Előd/Földes, Csaba/Uzonyi, Pál (1998b): Magyar–német nagyszótár. Ungarisch-Deutsches Großwörterbuch. Budapest: Akadémiai Kiadó + Sonderausgabe 2000: Langenscheidts Großwörterbuch Ungarisch-Deutsch.
- Halász, Előd/Földes, Csaba/Uzonyi, Pál (2000a): Német–magyar kyszótár. Deutsch-Ungarisches Kleinwörterbuch. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Halász, Előd/Földes, Csaba/Uzonyi, Pál (2000b): Magyar–német kyszótár. Ungarisch-Deutsches Kleinwörterbuch. Budapest: Akadémiai Kiadó.

- Hannig, Rainer (1995): Großes Handwörterbuch Ägyptisch-Deutsch. Die Sprache der Pharaonen (2800-950 v.Chr.). Mainz: Verlag Philipp von Zabern. (Kulturgeschichte der antiken Welt; 64)
- Hessky, Regina (Hrsg.) (2000): Német-magyar kéziszótár. Deutsch-ungarisches Handwörterbuch. Budapest: Nemz. Tankvk./Szeged: Grimm.
- Huang, Boqiao (1957): Deutsch-Chinesisches Standard-Handwörterbuch. 3. Aufl. Shanghai: Xexue jishu chubanske.
- Juncker-Verlag (é.n.): Großes Wörterbuch Französisch. Französisch-Deutsch/Deutsch-Französisch. München: Axel Juncker Verlag.
- Karagiannakis, Dimitrios (Bearb.) (1994): Pons-Praxiswörterbuch. Neugriechisch-Deutsch, Deutsch-Neugriechisch. 1. Aufl. Nachdr. 1994. Stuttgart/Düsseldorf/Leipzig: Klett.
- Klausmann-Molter, Birgit (1997): Pons-Globalwörterbuch Italienisch. Teil 2: Deutsch-Italienisch. Mitarbeit Carmelino Borelli, Marianne Koch. 1. Aufl., 8. Nachdr. Stuttgart/München/Düsseldorf/Leipzig: Klett.
- Kollektiv (Hrsg.) (1974): Wörterbuch der deutschen Aussprache. Leipzig: Bibl. Inst.
- Kollektiv/Krech, Eva-Maria [u.a.] (Hrsg.): (1982): Großes Wörterbuch der deutschen Aussprache. Leipzig: Bibliogr. Inst.
- Kopleck, Horst (Redaktionsltg.) (1998): Easy Schulwörterbuch Deutsch-Englisch, Englisch-Deutsch. Collins easy learning. German dictionary. Bearb. Veronika Schnorr. Stuttgart/München/Düsseldorf/Leipzig: Klett.
- Köstler, Rudolf [unter Mitwirkung und Leitung der Verlagsredaktion Wörterbuch] (Bearb.) (1995): Pons-Taschenwörterbuch Spanisch. Bindlach: Gondrom.
- Kramer, Matthias (1724): Das herrlich grosse teutsch-italiänische Dictionarium, oder Wort- und Red-Arten-Schatz der unvergleichlichen hoch-teutschen Grund- und Haupt-Sprache, wie selbige heut zu Tage an dem Hofe ... geredt und geschrieben wird. 2. Aufl. Nürnberg.
- Kurschat, Alexander (1968-1973): Litauisch-deutsches Wörterbuch. Thesaurus Linguae Lituanicae. Bd. I-IV. Hrsg. von Wilhelm Wissmann und Erich Hofmann. Unter Mitwirkung von Armin Kurschat und Hertha Krick. Göttingen: Vanderhoeck & Ruprecht.
- Langenscheidt-Redaktion (Hrsg.): (1996): Langenscheidts Eurowörterbuch Englisch. Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. Bearb. von Helmut Willmann und Wolfgang Worsch. 4. Aufl. Berlin/München/Wien/Zürich/New York: Langenscheidt.
- Langenscheidt-Redaktion (Hrsg.) (1997a): Langenscheidt Liliput. Deutsch-Englisch. Bearbeiterin: Saskia Thiele. Neubearbeitung. Berlin/München: Langenscheidt.
- Langenscheidt-Redaktion (Hrsg.) (1997b): Langenscheidt's Power Dictionary Englisch-Deutsch, Deutsch-Englisch. Zum Nachschlagen und Lernen. Völlige Neuentwicklung 1997. Konzeption: Vincent J. Docherty, Projektleitung Wolfgang Walther. Berlin/München/Wien/Zürich/New York: Langenscheidt.
- Langenscheidt-Redaktion (Hrsg.) (1997c): Langenscheidts Reisewörterbuch Englisch. Englisch-Deutsch, Deutsch-Englisch. Bearb. Wolfgang Worsch. 8. Aufl. Berlin/München/Leipzig/Wien/Zürich/New York: Langenscheidt.
- Langenscheidt-Redaktion (Hrsg.) (2000a): Langenscheidts Millenium-Wörterbuch Englisch. Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. Berlin/München/Wien/Zürich/New York: Langenscheidt.
- Langenscheidt-Redaktion (Hrsg.) (2000b): Langenscheidts Super Schülerwörterbuch Englisch. Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. München [u.a.]: Langenscheidt.
- Lexikon-Institut Bertelsmann [unter Mitarbeit von Brigitte Bonnet (u.a.)] (Hrsg.) (1994): Bertelsmann-Taschenwörterbuch Französisch: Französisch-Deutsch/Deutsch-Französisch. Hrsg. vom Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verl.
- Lexikon-Institut Bertelsmann [unter Mitarbeit von Sabine Dahn-Sigel (u.a.)] (Hrsg.) (1998): Bertelsmann-Kompaktwörterbuch Englisch: Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verl.
- Messinger, Heinz/Langenscheidt-Redaktion (1995): Langenscheidts Großwörterbuch der deutschen und englischen Sprache. „Der Kleine Muret-Sanders“. Deutsch-Englisch. 8. Aufl. Berlin/München/Wien/Zürich/New York: Langenscheidt.

- Messinger, Heinz/Türck, Gisela (1998): Langenscheidts Taschenwörterbuch Englisch. Englisch-Deutsch, Deutsch-Englisch. Teil 2. Neubearbeitung 1997. 3. Aufl. Berlin/München/Leipzig/Wien/Zürich/New York: Langenscheidt.
- Radácsy, László (1997): Héber-magyar nagyszótár. Budapest: Akadémiai/Makkabi.
- Sandoval, Barry (Gesamtred.) (1997): Großes Wörterbuch Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. Genehmigte Ausgabe. Köln: Buch und Zeit Verlagsgesellschaft.
- Sandoval, Barry (Gesamtred.) (1998): Großwörterbuch Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. Genehmigte Ausgabe. Köln: Buch und Zeit Verlagsgesellschaft.
- Sávoly, Ferenc (1912): Magyar-német és német-magyar dióhéjszótár. Budapest: Politzer Zsigmond.
- Schnorr, Veronika [u.a.] (Bearb.) (1995): Pons-Standardwörterbuch Englisch. Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. Neubearbeitung 1994., 2., vollst. neubearb. Aufl. Großdruckausgabe. Stuttgart/Dresden: Klett.
- Schnorr, Veronika [u.a.] (Bearb.) (1997): Pons-Standardwörterbuch. Französisch-Deutsch/Deutsch-Französisch. 2., vollst. neu bearb. Aufl. Stuttgart/München/Düsseldorf/Leipzig: Klett.
- Schnorr, Veronika [u.a.] (Bearb.) (1998a): Pons-Praxiswörterbuch plus. Mit Sprachführer. Englisch-Deutsch, Deutsch-Englisch. Vollständige Neuentwicklung. Stuttgart/Düsseldorf/Leipzig: Klett.
- Schnorr, Veronika [u.a.] (Bearb.) (1998b): Pons-Wörterbuch für die Weiterbildung. Standardwörterbuch. Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. 3., vollst. neubearb. Aufl. Stuttgart/Düsseldorf/Leipzig: Klett.
- Schulze, Corinna (Gesamtred.) (1998): Großes Wörterbuch Französisch-Deutsch/Deutsch-Französisch. Genehmigte Ausgabe. Köln: Buch und Zeit Verlagsgesellschaft.
- Springer, Otto (1992): Langenscheidts Enzyklopädisches Wörterbuch der englischen und der deutschen Sprache. Teil II: Deutsch-Englisch. 6. Aufl. Berlin/München/Wien/Zürich/New York: Langenscheidt.
- Stowasser, Joseph M. (1994): Stowasser: lateinisch-deutsches Schulwörterbuch. Von J.M. Stowasser, M. Petschenig, F. Skutsch. Gesamtred. Fritz Lošek. Ausgabe 1994. Wien: Holder-Pichler-Tempsky/München: Oldenbourg.
- szersző nélk. (é.n.): Das neue große Wörterbuch Italienisch. Deutsch-Italienisch/Italienisch-Deutsch. Genehmigte Sonderausgabe. Printed in der EU.
- Terrell, Peter/Schnorr, Veronika/Morris, Wendy V.A./Breitsprecher, Roland (1997): Pons-Großwörterbuch. Collins Deutsch-Englisch, Englisch-Deutsch. Neubearb. Stuttgart/München/Düsseldorf/Leipzig: Klett.
- Wahrig, Gerhard (1966): Das große deutsche Wörterbuch. Mit einem „Lexikon der deutschen Sprachlehre“. Gütersloh: Bertelsmann (Die große Bertelsmann Lexikon-Bibliothek).
- Wahrig, Gerhard (1973): Deutsches Wörterbuch. Gütersloh: Bertelsmann-Lexikon-Verlag.
- Weis, Erich (Hrsg.) (1997a): Pons-Kompaktwörterbuch. Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. Teil II: Deutsch-Englisch, neu bearb. u. ergänzt von Christian Nekvedavičios. 3. Neubearbeitung. Stuttgart/Düsseldorf/Leipzig: Klett.
- Weis, Erich (Hrsg.) (1997b): Pons-Kompaktwörterbuch für alle Fälle. Englisch-Deutsch/Deutsch-Englisch. Teil II: Deutsch-Englisch, neu bearb. u. ergänzt von Christian Nekvedavičios. 3. neubearb. Aufl. 2. Nachdr. Stuttgart/Düsseldorf/Leipzig: Klett.
- Weis, Erich (Hrsg.) (1997c): Pons-Schülerwörterbuch Englisch. Englisch-Deutsch, Deutsch-Englisch. Teil 2: Deutsch-Englisch. Neu bearb. u. erg. von Christian Nekvedavičios. 3., neubearb. Aufl. Stuttgart/München/Düsseldorf/Leipzig: Klett.
- Willmann, Helmut/Worsch, Wolfgang/Dorogman, György (szerk.) (1997): Langenscheidt euroszótár német. Magyar-német/német-magyar. Budapest: Akadémiai; Berlin/München/Wien/Zürich/New York: Langenscheidt.